

Научна средба — Работничкото движење во Македонија до 1929 год.

По повод 40-годишнината од смртта на Васил Главинов и 50-годишнината од формирањето на Комунистичката партија на Југославија, од 8 до 10 мај годинава во Титов Велес се одржа тридневна научна средба „Работничкото движење во Македонија до 1929 година“.

Реферати во кои беше опфатен револуционерниот период од почетоците на напредното работничко и социјалистичко движење во Македонија поднесоа повеќемина истакнати научни работници од нашата земја и од странство. За ликот на Васил Главинов и за неговата упорна пропаганда и организациона активност во развитокот на социјалистичкото движење во Македонија, реферат поднесе професорот на Скопскиот универзитет д-р Данчо Зографски. „Долгогодишната вонредно значајна и полезна дејност на Васил Главинов, рече тој, е предмет на интензивни, сестрани истражувања и судови на нашите многубројни научни и општествени работници и трибини.“ Потоа, тој пред аудиториумот ги изнесе најновите свои истражувања врз биографијата и активоста на овој наш првоводач на работничкото движење во Македонија, досега не доволно осветлени од неговите биографи.

Соработникот при Институтот за национална историја во Скопје — Ристо Поплазаров, истражувајќи го периодот од активоста на работничкото движење во Македонија од првата деценија на нашиот век, се задржа на „Врските и соработката на македонските социјалисти со социјалдемократските партии, организации и ослободителни движења во Турција и во другите земји“. Поплазаров, откако даде поширок осврт за работата на напредните движења во Турција и за активоста на „Социјалистичка федерација“ во Солун, посебно внимание му посвети и на основачот на „Федерасион“ Аврам Бенароја, како и на учеството во „Федерасион“ на Димитар Влахов, неговата соработка со напредните еврејски партии во Солун и врските на

македонските социјалисти со истакнатиот функционер на Бирото на Интернационалата и лидер на романското, бугарското и меѓународното социјалистичко движење д-р Крсто Раковски, кој во 1910 год. ја посети Македонија.

Во натамошната работа на оваа научна средба, д-р Петар Стојанов, во својот реферат „Учеството на македонските социјалисти во војните од 1912—1918 година“, даде кус осврт за положбата на македонскиот народ во последните години од турското владеење и за организационата структура на социјалистичкото и работничкото движење во овој период. Тој се задржа на хетерогноста од постоењето на многубројни одделени организации и групи во Солун, Скопје, Битола, Велес, Тетово, Костур, Струмица, Штип и други места во Македонија. „Тие сепак фактички сочинувале една целина“, рече тој. Потоа д-р Стојанов се задржа на агитационата дејност и активност на овие организации по балканските војни за зачувување на географската целина на Македонија. „Одделни македонски социјалисти, иако надвор од своите предвоени организации, сепак во одредени услови отворено и јасно го кренаа својот глас против сторената неправда и против поделбата на Македонија.“

Во рефератот „Улогата на социјалистите во националното движење на Словацие и Македонците“, што го поднесе д-р Милан Крајчович од Братислава, беа изнесени неколку интересни моменти од активоста на словачките социјалисти во првите години на XX век. „Како кај Словацие, така и кај Македонците, националната свест се буди во времето на македонската историја, потешко кај овие другите отколку кај првите... Кај двајцата најмлади словенски народи нивните конкретни историски судбини на борба за национални права се различни, бидејќи се остварени во различни општествено-економски системи од модерната историја. Тоа важи и за социјалистичкото движење. Додека македонското ра-

ботничко движење, во споредба со словачкото, е помладо и организационо се формира во периодот на Младогурската револуција, во Словачка се развива веќе во средината на минатиот век... Меѓутоа, македонските социјалисти стапија во политичката и револуционерна борба на својот народ во условите на задоцнетиот феудалски режим на угнетување обусловуваат македонските социјалисти, наспроти својата малобројност, да заземаат во прашањето на напредокот на другите општествени проблеми пореволуционерни ставови одошто словачките социјалисти.“

Од голема важност за натамошните истражувања на социјалистичкото движење во Македонија беше излагањето на проф. Љубен Лапе „Никола Петров Русински како извор на раниот период од ширењето на социјалистичките идеи во Македонија“, во кое беа обелоденети низа нови, досега непознати подато-

ци од биографијата на овој истакнат македонски социјалист и револуционер; потоа излагањето на професорот на универзитетот Сорбона во Париз, д-р Георг Хаупт, за активност на „Социјалистичката федерација во Солун“; на д-р Манол Пандевски за „Социјалистичко-анархистичкиот кружок, 'Црвени браќа' во Македонија во 1911—1912 година“; на д-р Орде Ивановски за „Полемиката на Димо Хаџи Димов со Гаврил Георгиев околу учеството на социјалистите во македонското ослободително движење“; Никола Чинговски изнесе интересни податоци за врските на македонските социјалисти со Интернационалата и др.

За време одржувањето на научната средба, во родната куќа на Васил Главинов во Титов Велес беше отворена куќа-музеј посветена на овој наш прв пропагатор на социјализмот.

С.

Изложба за Васил Главинов во Титов Велес

Во чест на прославата 100 години од раѓањето и 40 години од смртта на Васил Главинов, на 8. V. 1969 г. беше отворена изложба во Т. Велес, родното место на Главинов. Изложбата беше сместена во две простории од куќата каде што живеел првиот пропагатор на социјализмот во Македонија. Самата куќа е многу успешно конзервирана и, како архитектура, претставува посебен импозантен објект.

Преку многубројни, документи, уводни текстови и легенди, дадени се најважните моменти од социјалистичката и пропагаторска дејност на Васил Главинов, со посебно нагласување и на поважните моменти од социјалистичко-работничкото движење во Македонија.

Материјалот е групиран во 13 основни теми, за секоја тема има текст што дава резиме на изложениот материјал. Во самиот почеток се изложени: фотографијата на Васил Главинов, Велес од тоа време,

портрет на учителот на Главинов, Јордан X. Константинов-Цинот, и текст со поважни биографски податоци. Столарскиот работник, поради проширената безработица, го напуштил Велес и во туѓа земја се запознал со социјалистичката литература. Како прва практична дејност е формирањето на првото читалиште во Велес 1894. Во врска со овие први чекори се изложени фотографии од читалиштето во Велес, писмото на Главинов до Бакалов од 1895, со кое го известува за продирањето на социјалистичките идеи во Македонија. Формирањето на македонската социјалистичка група во Софија 1895 год. е сврзано со појасно определена цел на социјалистите, која се гледа преку нивната издавачка дејност. Во врска со тоа, се наоѓа фотографија на куќата во Софија во која се наоѓала дрводелската работилница на Главинов, насловни страници од органите на македонската социјалистичка група, — весникот „Револуција“ и „Политическа сво-